

DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.129>

УДК 32:330.162(ЄС):341.24(477)

JEL: F15, N70, O19, R58

Небрат В.В., докторка економічних наук, завідувачка відділу економічної історії, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5419-3181>

Web of Science Researcher ID: GOG-8799-2022

e-mail: Nebrat@nas.gov.ua

ПОЛІТИКА СОЛІДАРИЗАЦІЇ ЄС: ІСТОРІЯ, МЕХАНІЗМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ¹

В умовах довготривалої повномасштабної війни завдання збереження солідарного потенціалу українського суспільства та загальноєвропейської солідаризації тісно пов'язані. Політика згуртованості ЄС та політика національної єдності в Україні підпорядковані спільному завданню зміцнення міжнародної безпеки.

Метою статті є розкриття генези, змісту та механізмів європейської політики солідаризації в контексті євроінтеграційної стратегії України.

¹ Стаття підготовлена в рамках виконання в ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» наукового проєкту «Соціально-економічні виклики та перспективи відтворення потенціалу солідаризації українського суспільства під час війни та повоєнного розвитку України» (№ ДР 0124U003262).

Ц и т у в а н н я: Небрат В. В. Політика солідаризації ЄС: історія, механізми, перспективи імплементації в Україні. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2025. Вип. 58.

С. 129–155. <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.129>

© Видавець Державна установа "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", 2025.

Це стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

ISSN 0320-4421. *Історія нар. госп-ва та екон. думки України*. 2025. Вип. 58

Розкрито концептуальні засади та основні механізми політики згуртування ЄС як шляху солідаризації. Встановлено чинники та тенденції трансформації політики згуртування в сучасних умовах. Зокрема, показано, що заходи політики згуртованості спрямовані не тільки на допомогу економічно відсталим регіонам. Структурні фонди ЄС стали засобом розв'язання актуальних проблем, обумовлених кліматичними змінами, потребами трансформації енергозабезпечення, цифровізації та соціально-економічної інклюзії.

Охарактеризовано зміст та інструментарій вертикального та горизонтального згуртування. Головними інструментами вертикального згуртування є дотримання інституційної субсидіарності, надання міжбюджетних трансфертів та інтеграція регіонів у європейські мережі. Цілі горизонтального згуртування забезпечують міжмуніципальне співробітництво, транскордонні проекти та галузеве партнерство.

Визначені внутрішні та зовнішні детермінанти, що визначають перспективи імплементації політики згуртування ЄС в Україні та її роль у солідаризації українського суспільства.

Ключові слова: історія євроінтеграції, європейська політика згуртування, структурні фонди ЄС, регіональні відмінності, інституційна дивергенція, солідаризація українського суспільства.

Nebrat Viktoriia

EU SOLIDARITY POLICY: HISTORY, MECHANISMS, PROSPECTS OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

In the context of a protracted full-scale war, the tasks of preserving the solidarity potential of Ukrainian society and pan-European solidarity are closely linked. The EU cohesion policy and the policy of national unity in Ukraine are subordinated to the common task of strengthening international security.

The aim of the article is to reveal the genesis, content and mechanisms of the European solidarity policy in the context of Ukraine's European integration strategy.

The conceptual foundations and main mechanisms of the EU cohesion policy as a path of solidarity are revealed. The factors and trends of the transformation of cohesion policy in modern conditions are established. In particular, it is shown that cohesion policy

measures are aimed not only at helping economically backward regions. The EU Structural Funds have become a means of solving urgent problems caused by climate change, and the needs of energy supply transformation, digitalization and socio-economic inclusion.

The content and tools of vertical and horizontal cohesion are described. The main tools of vertical cohesion are compliance with institutional subsidiarity, provision of inter-budgetary transfers and integration of regions into European networks. The objectives of horizontal cohesion are provided by inter-municipal cooperation, cross-border projects and sectoral partnership.

The author identifies the internal and external determinants that define the prospects for the implementation of EU cohesion policy in Ukraine and its role in solidarizing Ukrainian society.

Keywords: *history of European integration, Europe cohesion policy, EU structural funds, regional differences, institutional divergence, solidarity of Ukrainian society.*

Постановка проблеми. Імперативний характер завдання збереження солідарного потенціалу українського суспільства в умовах довготривалої повномасштабної війни тісно пов'язаний із проблемою загальноєвропейської солідаризації. Серед головних цілей Європейського Союзу – посилення безпеки в усіх аспектах; збереження миру; підтримка міжнародного співробітництва; розвиток та консолідація демократії; зміцнення поваги прав людини та фундаментальних свобод. Одним із основних принципів розвитку європейської економічної інтеграції є солідарність, що передбачає спільні дії на основі спільних цінностей заради досягнення спільних цілей. Стабільність інститутів, тобто дотримання норм, трансформація умовних домовленостей у постійні та єдині для всіх правила, є передумовою реалізації принципів ЄС та основою досягнення його цілей. Питання відповідності між задекларованими загальноєвропейськими цінностями та реальною готовністю їх дотримуватися не лише в рамках спільноти, а й стосовно країн – кандидатів на членство в ЄС, має не лише академічний інтерес, а й практичне значення, насамперед для України.

Взаємозв'язок цілей, принципів, інститутів та політик ЄС набув нових сенсів і глибини з початком повномасштабного вторгнення РФ. Безпековий чинник став ключовим у поглибленні політичного діалогу ЄС з Україною, впровадженні нових форм солі-

даризації у протистоянні російській агресії. Крім політичної адвокації, збройної та гуманітарної допомоги, ключового значення набувають економічні механізми підтримки України та зміцнення загальноєвропейської єдності. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС відкрило нові можливості для вияву європейської солідарності, але одночасно поставило й питання щодо спроможності імплементації в Україні політик Євросоюзу. Тому важливим науковим завданням є визначення можливостей залучення України до програм та проєктів європейської солідаризації, трансформації та реалізації її принципів у контексті забезпечення стійкості економіки та формування передумов успішного повоєнного відновлення. Звернення до історії та сучасних механізмів європейської політики єдності актуалізується загостренням суперечностей в Євросоюзі та посиленням викликів щодо міжнародної економічної інтеграції, які мають вплив на стан і перспективи економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі економічні аспекти солідаризації здебільшого розглядаються в контексті співпраці й взаємодії як між державами-членами, країнами-кандидатами, так і іншими країнами в межах політики Східного партнерства ЄС, Європейської політики сусідства та політики Середземноморського діалогу. Політика солідаризації традиційно трактується як шлях до мирного та гармонійного розвитку Європи [1], а періодизація еволюції порядку денного політики ЄС пов'язується з процесами економічної та інституційної конвергенції країн [2].

До проблемних і дискусійних аспектів можна зарахувати визначення суб'єктів та механізмів солідаризації. Так, Х. Крізі, А. Мойзе та І. Оана [3] розглядають питання транснаціональної солідарності в ЄС з урахуванням факторів єдності національних спільнот і єдності соціальних груп, тобто територіальних і функціональних характеристик. Й. Стеффек, І. Гайжаускайте, Б. Еґнер і Г. Хейнелът [4] аргументують, що, незважаючи на посилення політичної та економічної інтеграції в Європейському Союзі, домінуючою системою відносин солідарності залишається національна держава. А. Бартенштейн [5] зазначає, що солідарність між державами – членами ЄС залишається нечітким поняттям, якому бракує політичної та правової ясності. При цьому особливу увагу він приділив поєднанню солідарних засад

із принципом «нікого не залишити позаду» (LNOB²). Проаналізувавши сучасну політику Зеленого курсу, вчений зробив висновок, що солідаризація стосується насамперед відносин між державами-членами з метою регулювання їхніх способів міжурядової співпраці й лише нещодавно вона почала охоплювати соціальну згуртованість та міжпоколіннєву справедливість на рівні ЄС.

Перспективи європейської політики солідаризації у публікаціях таких вчених, як А. Родрігес-Роуз [6], М. Топціду та К. Бьоме [7], Дж. Пейроні [8], дискутуються в контексті європейського територіального розвитку, поєднання та гармонізації місцевих, регіональних, національних за загальноєвропейських інтересів. Фактично відкритим залишається питання про те, чи має російсько-українська війна змінити політику згуртування ЄС і якою мірою це впливатиме на європейську єдність та економічну стійкість у майбутньому.

Українські науковці традиційно зосереджуються на питаннях оцінки викликів, обумовлених курсом на євроінтеграцію, і можливостей долучення до європейських фондів підтримки. Зокрема, розглядаючи труднощі та потенційні переваги євроінтеграції, А. Соловійова та А. Фомін [9] зазначають, що рамкова структура ЄС може підтримувати політичну стабільність і сприяти реформам управління, необхідним для демократичного розвитку України, а членство також може посилити вплив ЄС у Східній Європі, сприяючи регіональній стабільності та зміцненню європейської єдності. Інші автори [10] наголошують, що згуртування, інтерпретоване як єдність та солідарність, не є природним процесом чи об'єктивною якісною характеристикою суспільства. Водночас вони обґрунтовують доцільність і можливість апробації концептуальних та прикладних основ європейської політики згуртування у Карпатському єврорегіоні, а

² LNOB – «Leave No One Behind» («Жодного не залишати позаду»). Це центральний принцип Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Цілей сталого розвитку (ЦСР), який зобов'язує досягати цілей для всіх верств суспільства, надаючи пріоритет тим, хто найбідніший або найвразливіший. Він спрямований на боротьбу з бідністю та нерівністю, забезпечуючи, щоб ніхто не залишився позаду у процесі розвитку.

також висновок, що стратегічними імперативами регіональної політики в Україні мають бути принципи узгодження з пріоритетами політики згуртованості ЄС, які включають інновації, екологічну стійкість, єдність, соціальну інклюзивність та близькість до громадян.

Разом із тим солідарність ЄС з Україною в умовах повномасштабної війни ще донедавна практично не досліджувалася. Найбільш комплексно це питання представлено в публікації Т. Герасимчук [11]. Щодо соціально-економічного аналізу внутрішньої згуртованості та солідаризації українського суспільства найбільш значущими, на нашу думку, є дослідження та відповідні публікації, виконані в ІПіЕНД ім. І. Кураса [12] та в Інституті соціології НАН України [13]. Публікацій щодо взаємозв'язку та взаємовпливів європейської політики згуртування та солідаризації українського суспільства наразі не виявлено.

Метою статті є розкриття генези, змісту та механізмів європейської політики солідаризації в контексті євроінтеграційної стратегії України.

Концептуальні засади політики згуртування ЄС (Cohesion Policy) та формування її механізмів

Солідаризація держав – членів Європейського Союзу, тобто досягнення спільних цілей через спільні дії, здійснюється через розроблення та реалізацію політики згуртованості. Головним її принципом є забезпечення збалансованого розвитку регіонів для максимального розподілу вигід від інтеграції, тож понад третину бюджету ЄС витрачається на подолання економічних, соціальних і територіальних розбіжностей усередині ЄС, реструктуризацію занепалих індустриальних зон і розвиток аграрного сектору. «Політика згуртування – одна з ключових політик та основний інвестиційний інструмент Європейського Союзу, спрямований на скорочення регіональних диспропорцій та сприяння економічній і соціальній згуртованості між його державами-членами. Ця політика охоплює всі європейські регіони, які класифікуються за економічною, соціальною та територіальною ситуацією» [14]. Регіони в ЄС, добробут яких становить менше 75% від середнього по ЄС, одержують фінансову підтримку, що повинна допомогти їм перебороти

відставання. Для забезпечення завдань підвищення конкурентоспроможності регіонів, заохочення економічного зростання та створення нових робочих місць створені європейські структурні та інвестиційні фонди.

Першим було створено *Європейський соціальний фонд* (ЄСФ, заснований 1958 р.) – як головний фінансовий інструмент ЄС у сфері зайнятості. Його цільове призначення – підтримка заходів, спрямованих на скорочення безробіття та розвиток людського потенціалу, тобто перепідготовку кадрів, професійно-технічне навчання молоді тощо. Цей фонд спрямовує допомогу ЄС через стратегічні довготермінові програми, які сприяють вдосконаленню й модернізації робочої сили в регіонах, зокрема відсталих.

Для підтримки місцевого розвитку того ж року засновано *Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві* як фінансовий інструмент спільної сільськогосподарської політики. Фонд становлять дві секції – «Управління», що дбає про розвиток сільської місцевості та допомогу фермерам у малорозвинених районах, та «Забезпечення», що фінансує установи спільного ринку та розвиток сільської місцевості в інших регіонах ЄС.

Варто зазначити, що створення у 1957 р. Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) мало на меті насамперед формування безбар'єрного простору європейської торгівлі. Країни-учасниці (Бельгія, ФРН, Італія, Люксембург, Нідерланди та Франція) не мали суттєвих відмінностей у рівні економічного розвитку, тому у другій половині 50-х років – 60-х роках ХХ ст. не було практичної необхідності у спеціальних заходах регіонального вирівнювання. Така потреба виникла після першого розширення в 1973 р., коли до Європейської економічної спільноти приєдналися Сполучене Королівство, Данія та Ірландія. Як наслідок, у 1975 р. було засновано *Європейський фонд регіонального розвитку* (*European Regional Development Fund*) з метою фінансування заходів зменшення регіональних диспропорцій. Діяльність фонду вже на той час сприяла структурній трансформації старопромислових регіонів, зокрема додатковим інвестиціям у розвиток депресивних промислових районів Великої Британії.

У 80-х роках ХХ ст. до складу ЄЕС увійшли Греція (1981 р.), Португалія та Іспанія (1985 р.), рівень розвитку яких суттєво відрізнявся від середніх значень у спільноті. Відтак, починаючи з

1985 р., з ухваленням Єдиного європейського акту, політика згуртування стала повноцінною політикою ЄЕС, спрямованою на завершення формування спільного не лише торговельного, а й інституційного та економічного простору. Економічна інтеграція доповнювалася єдиною соціальною, структурною та регіональною політикою задля солідаризації країн у зменшенні нерівності та досягненні спільного добробуту.

Трансформація ЄЕС у ЄС наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. супроводжувалася розвитком механізмів реалізації солідарної політики регіонального вирівнювання. Таким чином, «відбувся перехід з фінансової підтримки окремих проєктів на створення комплексного політичного інструменту, що передбачає багаторічне програмування та принципи партнерства і взаємодоповнюваності. У 1992 р. було створено четвертий фонд політики згуртування – *Фонд згуртування* (ФЗ) – для фінансування проєктів із покращення стану довкілля та транспортної інфраструктури в державах-членах, де ВВП на душу населення становить менше за 90% від середнього показника в ЄС. Нещодавнім доповненням до інституційної архітектури стало формування у 2021 р. *Фонду справедливого переходу* (JTF), який відповідає парадигмі Зеленого курсу ЄС (Green Deal)» [14].

Трансформація політики солідаризації Європейського Союзу

Політика солідаризації, що найбільш повно виражає основну мету ЄС – зміцнення безпеки та взаємну підтримку країн-членів – набуває нових акцентів і розширює арсенал засобів. Зокрема, політика згуртування ЄС упродовж 2014-2020 рр. підтримувала цілі стратегії «Європа 2020», орієнтованої на розумне, стале й інклюзивне зростання. В цей період також відбулася інтеграція у політику згуртування тринадцяти нових країн-членів з Центральної та Східної Європи. Цей процес ускладнювався тим, що ці країни відрізнялися за рівнем економічного розвитку від середнього по ЄС. Окрім того, викликом для демократичної консолідації стало посилення інституційної дивергенції (зокрема в частині економічної демократизації) – т. зв. демократичний відкат в окремих країнах після того, як вони вступили до ЄС.

Чинниками подальшої трансформації політики солідаризації стали виклики, що мають різну природу, зокрема: необхідність декарбонізації та відповідної структурної перебудови економіки; російсько-українська війна та масштабна міграція; тиск

зростаючої конкуренції Китаю, що посилюється протекціоністськими заходами США; наростання глобальної турбулентності та невизначеності. Серед викликів, які загострюють старі суперечності європейської інтеграції та формують нові тренди розвитку ЄС, – очевидні ознаки розпаду міжнародного порядку, заснованого на правилах. Політика солідаризації формувалася як складова інтеграційного альянсу для усунення бар'єрів на шляху руху товарів і капіталу, розширення торгівлі та інвестицій. Сьогодні ж характерною тенденцією геополітики є нехтування правилами, що деформує геоекономічний інституційний простір [15] і впливає на трансформацію регіональної політики ЄС.

Сучасні заходи політики згуртованості спрямовані також на допомогу регіонам у розв'язанні актуальних проблем, обумовлених кліматичними змінами, потребами трансформації енергозабезпечення, цифровізації та соціально-економічної інклюзії. Таким чином, розгортаються процеси, які І. Сторонянська та Л. Беновська охарактеризували як «парадигмальні зміни в регіональній політиці країн – членів Європейського Союзу, які відбулись у контексті переходу від ресурсорозподільної моделі регіонального розвитку до інноваційно-стимулювальної» [16, с. 5]. Ця зміна знайшла відображення у запровадженні додаткових критеріїв нерівності, таких як рівень безробіття серед молоді, рівень освіти, зміни клімату, а також прийом та інтеграція мігрантів, – щоб краще відображати не лише економічні, а й соціальні реалії при перерозподілі коштів через структурні фонди ЄС. На 2021–2027 рр. із урахуванням парадигмальних змін економічного розвитку визначено такі основні цілі європейської політики згуртованості:

- більш розумна Європа через інновації, діджиталізацію та підтримку малого та середнього бізнесу;
- більш зелена та безвуглецева Європа, інвестиції у відновлювані джерела енергії та боротьба зі зміною клімату;
- більш об'єднана Європа з розвиненими транспортними та цифровими мережами;
- більш соціальна Європа, що охоплює підтримку зайнятості та освіти, соціальну інтеграцію і рівний доступ до медичної допомоги;

- Європа, ближча до громадян, завдяки підтримці стратегій місцевого розвитку та інтегрованому розвитку всіх типів територій [17].

Загалом концентрація фінансування ЄС на менш розвинених регіонах, а також на енергозбереженні, інноваціях та соціальній інтеграції в більш розвинених регіонах, які отримують підтримку, може бути плідним поєднанням для підвищення рівня життя в усій Європі. Адже політика згуртованості – це більше, ніж інструмент фінансування, вона «є найдемократичнішим механізмом ЄС, що сприяє довірі, участі та єдності. Її відродження є важливим для конкурентоспроможності, стійкості та самого майбутнього Європи» [6]. Розвиток європейської солідарності реалізується через такі сучасні тренди політики згуртування ЄС, як: зменшення регіональних відмінностей через забезпечення підтримки декарбонізації економіки та справедливого зеленого переходу; посилення інноваційної спрямованості для регіонів із традиційною структурою виробництва та зайнятості; сприяння цифровізації транспортної інфраструктури та просторово-технологічній інклюзії регіонів; формування та реалізацію людського капіталу економічного розвитку шляхом підтримки освіти, охорони здоров'я та соціально-трудової участі; розвиток громад через підтримку інтегрованих стратегій розвитку територій.

Таким чином, політика солідаризації еволюціонувала із концептуальної основи у комплексний механізм сприяння економічному та соціальному добробуту у межах ЄС. Цей механізм передбачає інструменти вертикального та горизонтального згуртування.

Інструменти політики згуртування

Серед інструментів *вертикального згуртування* за умов децентралізації управління важливе місце посідають інституційна субсидіарність, міжбюджетні трансферти та інтеграція регіонів у європейські мережі.

Інституційна субсидіарність – це організаційний і правовий принцип міжрівневого розподілу повноважень та відповідальності, згідно з яким інституції ЄС вдаються до будь-яких заходів, лише якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях. Тобто

рішення залишаються за державами-членами, якщо втручання Європейського Союзу не потрібне, а Європейський Союз повинен вживати лише мінімально необхідних дій. Це водночас означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях. Як інструмент вертикального згуртування інституційна субсидіарність забезпечує максимальну свободу й відповідальність національних і місцевих органів, але, разом із тим, гарантує підтримку й захист вищих інституцій із використанням консолідованих ресурсів за потребою. Принцип субсидіарності (принцип оптимальної підтримки) є відображенням політичної концепції, згідно з якою механізм управління суспільством має будуватися «знизу вгору»: всі проблеми, які можуть ефективно вирішуватися на місцях, повинні перебувати в компетенції муніципальних органів як найбільш близьких до населення [18, р. 402]. Якщо вони не можуть впоратися, то рішення відповідних проблем має передаватися в компетенцію вищих (і більш віддалених від громадян) рівнів влади – регіонального, загальнодержавного та, нарешті, наднаціонального (наддержавного) в особі ЄС. Таким чином, кожен наступний рівень влади є допоміжним (субсидіарним) по відношенню до нижчого і вирішує тільки ті завдання, з якими він може впоратися найбільш ефективно.

На національному рівні необхідним інструментом для створення рівних умов розвитку регіонів та забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів є *міжбюджетні трансферти*. Відомі західні фахівці у сфері публічних фінансів Р. Масгрейв та Дж. Б'юкенен розглядали фіскальний федералізм та, зокрема, міжбюджетні трансферти, на рівні міждержавних відносин у ЄС як механізм фіскальної гармонізації [19, р. 640–651]. Це підтверджується практикою використання механізмів вертикальної згуртованості в умовах фіскальної децентралізації. У країнах ЄС міжбюджетні трансферти забезпечують досягнення міжрегіонального вирівнювання та підтримку національно значущих регіональних проєктів, виступають одним із найбільш вагомих джерел доходів муніципалітетів, де їхня частка становить близько 75% [20].

На рівні ЄС важливим інструментом вертикальної згуртованості є *інтеграція регіонів у європейські мережі*, що

забезпечує зближення та взаємодію регіонів із європейськими структурами з метою досягнення економічного, соціального, культурного та політичного розвитку. В економічному аспекті найбільш важливими інструментами є залучення регіонів до європейських ринків, інвестиційних фондів та реалізація спільних економічних проєктів. Зокрема, регіони можуть брати участь у програмах ЄС, спрямованих на розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, а також розвиток сільського господарства та туризму. Важливою передумовою інтеграції регіонів у європейські мережі є створення спільного інституційного простору та сприятливого бізнес-середовища, що сприяє залученню інвестицій та розвитку підприємництва.

Серед основних механізмів *горизонтального згуртування* варто виокремити міжмуніципальне співробітництво, транскордонні проєкти та галузеве партнерство.

Міжмуніципальне співробітництво є одним із ефективних інструментів подолання викликів, спричинених російською військовою агресією, з якими територіальні громади стикаються щодня. Об'єднання ресурсів та потенціалу дозволяє громадам-партнерам долати поточні виклики ефективніше, ніж поодиночі [20]. Варто нагадати, що Закон України «Про співробітництво територіальних громад» – один із перших законів, що забезпечували реформу децентралізації управління, – було ухвалено ще в червні 2014 р. із метою «визначення організаційно-правових засад співробітництва територіальних громад, принципів, форм, механізмів такого співробітництва, його державної підтримки, фінансування та контролю» [21]. У травні 2025 р. парламентський Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування представив проєкт Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад. Метою внесених змін є покращення співпраці між територіальними громадами та посилення регіонального розвитку в Україні, а також допомога малим громадам у роботі з програмами ЄС, а також стимулювання роботи національного проєкту «Пліч-о-Пліч», який створений для об'єднання громад-партнерів (тилових і центральних) із громадами-форпостами, що перебувають на лінії бойового зіткнення або поблизу кордонів.

Щодо ролі інституцій ЄС у збереженні та відтворенні солідарного соціального потенціалу України, то підтримку розвитку місцевого самоврядування, зокрема співробітництва місцевих громад, забезпечують програми Ради Європи та її Центру експертизи багаторівневого врядування. Зокрема, серед пропонованих ними заходів – «План дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова», яким передбачено «підтримувати місцеві та регіональні органи влади у створенні процесу прийняття рішень, що ґрунтується на більш активній участі та залученні всіх заінтересованих сторін, забезпеченні прозорості та інклюзивності, розкритті та доступі до інформації, за допомогою застосування широкого спектра інструментів участі, що дасть змогу забезпечити сталу політику та рішення, які допоможуть розв'язувати найбільш нагальні проблеми та задовольняти потреби всіх громадян, зокрема тих, хто постраждав від війни» [22, с. 15]. Центр експертизи з питань належного врядування слугує європейським орієнтиром для проєктів співпраці, заснованих на передовому досвіді, інструментах та стандартах, та, водночас, – інкубатором ідей для вдосконалення управління на демократичних солідарних засадах [23]. Він займається розбудовою потенціалу суб'єктів управління всіх рівнів та наданням правових та політичних консультацій відповідно до європейських стандартів та передового досвіду, зокрема в царині територіального та транскордонного співробітництва. Системні дослідження стану процесів співробітництва, вивчення та оприлюднення кращих українських та зарубіжних практик, експертиза та консалтинг є наразі основними формами допомоги в цій частині розвитку механізмів горизонтального згуртування, проте значний потенціал має координація міжмуніципального співробітництва з євроінтеграційними процесами. Зокрема, перспективними є проєкти транскордонної співпраці, підтримка яких є одним із пріоритетів Ради Європи.

Розвиток *транскордонного співробітництва* як механізму політики солідаризації ЄС передбачає, що регіони, розташовані на кордонах з іншими країнами, активно співпрацюють з прикордонними регіонами сусідніх країн, реалізуючи спільні проєкти, програми, ініціативи, такі як Interreg. Планується, що впродовж 2021–2027 рр. шість програм Interreg отримають

майже 665 млн євро на підтримку транскордонного та транснаціонального співробітництва між державами – членами ЄС, Україною та Республікою Молдова. Зокрема, за програмою Interreg NEXT Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна передбачено фінансування понад 66 млн євро на транскордонне співробітництво з Україною, що сприятиме розвитку Карпатського регіону [10, р. 174]. Ця співпраця може включати розвиток транскордонних транспортних коридорів, спільні програми у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, туризму, а також вирішення питань, пов'язаних з екологією та безпекою. Важливим є створення спільних інституцій та механізмів для координації та реалізації транскордонних проєктів.

Транскордонні проєкти – це система заходів, спрямованих на досягнення чітко визначених цілей, що мають вплив за межами однієї країни та реалізуються за участю партнерів з різних країн. Фінансування транскордонних проєктів може здійснюватися як національними, так і міжнародними організаціями, зокрема Європейським Союзом. Україна бере участь у низці програм транскордонного співробітництва з країнами ЄС задля розвитку прикордонних територій; у спільних екологічних проєктах, спрямованих на збереження природи та боротьбу зі зміною клімату в прикордонних регіонах; в історико-культурних проєктах із метою збереження та популяризації спільної культурної спадщини та ін. Транскордонне співробітництво має значний потенціал для економічного розвитку прикордонних регіонів, сприяє розвитку солідарної співпраці заради спільного благополуччя та підготовлює країни, зокрема Україну, до майбутнього членства в Європейському Союзі.

Ключовим чинником розвитку транскордонних відносин є формування дієвого багаторівневого управління за участю органів державної влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та бізнесу, що саме по собі вже є механізмом солідаризації суспільства. Актуальними напрямками підвищення ефективності транскордонного співробітництва є «модернізація фінансово-організаційного механізму транскордонного співробітництва шляхом створення офісів підтримки транскордонних ініціатив, упровадження моделей державно-приватного партнерства; оптимізація

процедур підготовки та супроводу проєктів, зокрема з використанням цифрових інструментів управління, що сприятиме підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності реалізації транскордонних проєктів; розвиток інфраструктури спільного користування, інноваційних екосистем у прикордонних регіонах, формування кластерів смарт-спеціалізації, а також зміцнення кадрового та науково-освітнього потенціалу» [24, с. 59]. Поряд із розвитком горизонтальних зв'язків виробничого характеру, в контексті соціетального підґрунтя солідаризації вагома роль належить розвитку транскордонного туризму [25, р. 405–412] та інших культурних зв'язків, покликаних формувати спільний історико-культурний та ціннісний простір.

Важливу роль у горизонтальному згуртуванні має *галузеве партнерство*. Україна в межах програми «Європейський Союз для України» бере активну участь у спеціально створених додаткових механізмах взаємодії, зокрема, енергетичній панелі ЄС – «Східне партнерство» та Платформі 3 «Сполучення, енергоефективність, довкілля та зміна клімату», що фокусуються на досягненні стратегічних цілей Європейського Союзу у сферах транспорту, енергетики та екології. Окремі питання реалізації проєктів з удосконалення енергетичної інфраструктури у газовому та електроенергетичному секторах обговорюються у рамках Групи високого рівня Центральної та Південно-Східної Європи (CESEC). У галузі енергетики горизонтальне згуртування забезпечується створенням ефективних механізмів вирішення потенційних кризових ситуацій. У березні 2022 р., як солідарна відповідь ЄС на російське вторгнення в Україну, національна енергосистема була об'єднана з європейською мережею операторів системи передачі електроенергії ENTSO-E (*European Network of Transmission System Operators for Electricity*). «Синхронізація з ENTSO-E посилила енергетичну безпеку України, водночас українська електроенергія допомагала Європі позбутися залежності від російських енергоносіїв, зменшуючи використання газу у виробництві електричної енергії» [26]. Після масованих російських атак на об'єкти енергетичної інфраструктури України, експорт припинився й Україна покриває частину дефіциту електроенергії за рахунок ЄС.

Перспективи імплементації політики згуртування в Україні

Розглядаючи питання щодо можливостей європейської політики солідаризації для вирішення завдань збереження і відтворення солідарного соціального потенціалу України як основи її стійкості в умовах війни та ресурсу повоєнної відбудови, варто усвідомлювати, що солідаризація є передумовою згуртованості. У працях основоположника доктрини солідаризму Е. Дюркгейма соціальна солідарність та соціальна згуртованість співвідносяться як частина та ціле, етап та результат. З позицій сучасної соціології як солідаризація, так і згуртування мають діяльнісний вимір, тоді як солідарність і згуртованість мають результуючий акцент, тобто надають оцінку стану [27, с. 88]. Отже, політика солідаризації є засобом, вона має забезпечувати згуртованість, консолідацію, єдність суспільства та, як наслідок, – стійкість, динамізм, конкурентоспроможність економіки.

Україна зацікавлена в максимальному залученні до європейської політики згуртованості, проте вона не може отримувати пряме фінансування зі структурних фондів ЄС. Але існують фінансові інструменти, доступ до яких надається не тільки членам ЄС. Зокрема, для України, як країни-кандидата вже зараз доступні програми підтримки в межах політики сусідства (*U-LEAD, EU4PAR, EU4PFM, EUACI EU4Digital, EU4 Environment* тощо). Також у межах Interreg – платформи для обміну інноваційними та сталими рішеннями, спрямованими на подолання проблем регіонального розвитку [28], доступна участь у програмах транскордонної та транснаціональної співпраці й інші секторальні програми європейського співробітництва.

Пересторогою щодо перспектив імплементації політики згуртованості ЄС в Україні є різний рівень розвитку інституційного середовища, адже «значні розбіжності в інституційній якості між країнами у короткостроковій перспективі можуть підірвати функціонування ЄС загалом і Європейського валютного союзу зокрема» [29, с. 31]. Проте політика Східного партнерства із самого початку була орієнтована не лише на зменшення відмінностей країн у рівні економічного розвитку, добробуту населення, технологічній структурі економіки, а й на подолання інституційних розривів. Саме тому до Європейського фонду регіонального роз-

виту можуть мати доступ також і деякі треті країни, включно з країнами-кандидатами.

ЄС запровадив також т. зв. інструментарій передвступної допомоги (IPA, Instrument for Pre-accession Assistance), що передбачає надання країні-кандидату фінансової та технічної допомоги для проведення необхідних реформ. Цей механізм спрямований на підготовку країни-кандидата до подальшого ефективного використання структурних фондів після отримання членства в ЄС. З урахуванням російської агресії та особливих умов, у яких опинилася Україна, Європейська Комісія запровадила новий комплексний фінансовий інструмент – *Ukraine Facility*, який забезпечить узгоджену та передбачувану підтримку на 2024–2027 рр. у розмірі до 50 млрд євро. У рамках прямої бюджетної підтримки у формі пільгових кредитів (33 млрд євро) та грантів (5,27 млрд євро), понад 1 млрд євро має бути спрямовано на потреби регіонів [30]. Таким чином, політика згуртованості Європейського Союзу вже працює як засіб відновлення та розвитку України та її окремих територій, вона є важливим інструментом для забезпечення рівномірного і збалансованого розвитку регіонів на засадах взаємної підтримки.

Набуття Україною членства в ЄС відкриє ще більше можливостей для розвитку територій та використання фінансових ресурсів ЄС для реалізації політики національної єдності. Проте, як зазначає адвокаційна менеджерка Коаліції Реанімаційний пакет реформ О. Гуменюк, «оскільки сфера реалізації регіональної політики неможлива без участі територіальних громад, важливо вже сьогодні звернути увагу на питання підвищення спроможності проєктного менеджменту на місцевому та регіональному рівнях, виробленні сталого підходу до організації процесу управління проєктами та навичок стратегічного планування. Адже відсутність на рівні громад та регіонів кваліфікованих кадрів, брак знань та досвіду у формуванні та підготовці проєктних заявок можуть стати перепорою на шляху отримання коштів фондів ЄС» [31].

Імплементация політики згуртованості ЄС та її механізмів в Україні передбачає забезпечення національної консолідації для зміцнення стійкості суспільства та економіки. Адже звіти ООН про стан соціальної згуртованості в Україні за 2021–2023 рр.,

створені на основі Індексу reSCORE³, засвідчують дві основні тенденції: 1) українці показали потужну згуртованість під час вторгнення Росії у 2022 р. (ефект «гуртування навколо прапора» визначений Дж. Т. Шатаньє [32, с. 631–645]), проте з часом цей рівень неухильно знижується; 2) горизонтальні відносини (громадянин – громадянин) досить стійкі, але рівень вертикальної згуртованості (громадянин – державні інституції) коливається залежно від популярності рішень представників органів державної влади і потребує активних заходів зміцнення. Тобто якість державних інститутів, з одного боку, є безпосереднім чинником зниження вертикальної згуртованості, а з іншого – формує перешкоди для імплементації європейської політики та визначає необхідність її адаптації до українського контексту.

У зміцненні вертикальної згуртованості особлива роль належить економічній сфері. Як слушно зауважила Т. Перегудова, «дія екстрактивних інститутів посилила поляризацію як світового, так і українського суспільства. Диференціація доходів продовжує збільшуватися, що призводить до соціального, трудового та економічного відторгнення населення» [33, с. 3]. Натомість через соціально-трудова інклюзію досягається соціальна згуртованість. Адже коли люди мають рівний доступ до ресурсів і повністю залучені до соціально-економічного життя, це може зміцнити їхню довіру до інших індивідів та інституцій, сприяти участі та налагодженню контактів, а також позитивному відчуттю приналежності. Таким чином, підтримка України через механізми політики згуртування ЄС має скеровуватися на стимулювання інвестицій, зайнятості, міжрегіональних зв'язків, тобто створювати умови для соціального та господарського залучення, солідаризації в процесі економічної діяльності.

³ Індекс reSCORE для України – це спільна ініціатива, яку фінансує USAID та ПРООН і впроваджує Центр сталого миру та демократичного розвитку (Seed). Це інструмент щорічного оцінювання стійкості суспільства та відновлення країни, що має забезпечити надійну доказову базу для розроблення політики та програм національних, регіональних та міжнародних партнерів. Як і його попередники, індекси SCORE для України 2018–2021 рр., він покликаний знайти шляхи до змістовних змін і задовольнити складні потреби у зміцненні індивідуальних і колективних механізмів подолання труднощів та сприяння демократичній, справедливій, інклюзивній і згуртованій Україні.

Адаптація політики згуртування ЄС до умов України полягає в поєднанні механізмів та інструментів вертикального (міжрівневого) та горизонтального (міжрегіонального, міжсекторального) згуртування з урахуванням воєнних та повоєнних викликів дезінтеграції та соціальної десолідаризації. Це вимагає певної трансформації принципів європейського згуртування, зокрема в частині поєднання фінансових механізмів підтримки із заходами інституційного зближення та соціальної інтеграції. Крім того, питання цифровізації, декарбонізації, соціалізації економіки в Україні набувають іншого значення в контексті руйнувань та збитків, завданих війною. До прикладу, Фонд згуртування надає фінансову допомогу країнам-членам, чий ВНД на душу населення є нижчим за певний граничний рівень. Він підтримує великомасштабні інфраструктурні проекти у сферах транспорту, енергетики та навколишнього середовища. Проте для України завдання розвитку інфраструктури постають у форматі відновлення, трансформаційної відбудови. Аналогічно завдання підтримки сільського господарства полягають не тільки в забезпеченні транспортування, збуту продукції, а й у розмінуванні та знезараженні земельних угідь тощо.

Висновки. Історія європейської економічної інтеграції та формування політик ЄС нерозривно пов'язані з принципом солідарності. Сучасною формою його реалізації є політика згуртування, що забезпечує подолання розривів у регіональному розвитку та формує цілісний простір для максимізації позитивних ефектів економічної інтеграції для всіх країн-членів через діяльність структурних фондів ЄС.

Трансформація політики європейської солідаризації полягає у переході від перерозподільчої моделі до інноваційно-стимулювальної, що обумовлено, з одного боку, розширенням ЄС, а з іншого – зміною парадигми економічного розвитку в напрямі екологізації, соціалізації та цифровізації. Головними інструментами вертикального згуртування є дотримання інституційної субсидіарності, надання міжбюджетних трансфертів та інтеграція регіонів у європейські мережі. Цілі горизонтального згуртування забезпечують міжмуніципальне співробітництво, транскордонні проекти та галузеве партнерство.

Перспективи імплементації політики згуртованості ЄС в Україні та її роль у солідаризації українського суспільства визначаються низкою детермінант, серед яких:

- обмеженість доступу України, яка не є членом ЄС, до його фінансових інструментів та можливостей;
- можливість участі у програмах транскордонної і транснаціональної співпраці та інших секторальних програмах європейського співробітництва, доступ до яких надається не тільки членам ЄС;
- розбіжності розвитку інституційного середовища, що є важливим чинником відмінностей України та країн – членів ЄС у рівні економічного розвитку, добробуту населення, технологічній структурі економіки тощо;
- запровадження ЄС програм передвступної допомоги (IPA, Ukraine Facility), що враховують інституційні розриви та спрямовані на їх зменшення;
- недостатня макроекономічна, фінансова та організаційно-адміністративна спроможність України щодо освоєння коштів політики згуртування ЄС на практиці;
- низький рівень вертикальної згуртованості в Україні, що формує перешкоди для імплементації європейської політики та визначає необхідність її адаптації до українського контексту;
- необхідність урахування особливостей воєнного та поствоєнного суспільства й економіки, пристосування заходів підтримки та проєктів співробітництва до завдань відновлення, трансформаційної відбудови.

Спроможність ЄС практично дотримуватися основоположного принципу солідарності задля спільної безпеки та взаємної вигоди визначається стійкістю, адаптивністю та ефективністю інститутів економічної інтеграції. Якість інститутів Європейського Союзу, що виявляється у забезпеченні дотримання норм, динаміці міжкраїнних та міжрегіональних розривів, зменшенні інституційної дивергенції, спроможності досягати покращення для всіх країн-учасниць без погіршення для жодної з них, є протидією деструктивним зовнішнім впливам і внутрішнім викликам розвитку євроінтеграції. Разом із тим ключовим фактором збереження і відтворення солідарного соціального потенціалу українського суспільства залишається зміцнення внутрішньої інституційної основи держави й економіки України.

Список використаних джерел

1. Kaeding M., Pollak J., Schmidt P. (2022). European Solidarity in Action and the Future of Europe. 201 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-86537-5>
2. Filippetti, A., & Spallone, R. (2025). The evolution of Cohesion Policy in 40 years of economic policy agenda. *European Planning Studies*. Vol. 33, Iss. 9. P. 1423–1442. <https://doi.org/10.1080/09654313.2025.2520891>
3. Kriesi, H., Moise, A. D., & Oana, I. E. (2024). The determinants of transnational solidarity in the EU. *West European Politics*, 48(6), 1243–1269. <https://doi.org/10.1080/01402382.2024.2340336>
4. Steffek, J., Gaižauskaitė, I., Egner, B., & Heinelt, H. (2025). Solidarity in the European Union and the resilience of the state as a communicative frame. *Journal of European Public Policy*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/13501763.2025.2517290>
5. Bartenstein, A. (2024). Variations of European climate solidarity: From intergovernmental to social solidarity relations. *Global Social Policy*, 25(1), 131-150. <https://doi.org/10.1177/14680181241246759>
6. Rodríguez-Pose, A. (2025). Forging a sustainable future together: Cohesion Policy at its defining moment. *Regional Studies*, 59(1). <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2552869>
7. Toptsidou, M., & Böhme, K. (2025). Futures of Cohesion Policy: With or without you? *disP - The Planning Review*, 61(1), 71–80. <https://doi.org/10.1080/02513625.2025.2518862>
8. Peyrony, J. (2025). Toward Spatial visions contributing to Cross border and European cohesion. *disP - The Planning Review*, 61(1), 53–62. <https://doi.org/10.1080/02513625.2025.2518859>
9. Soloviova, A., & Fomin, A. (2025). Ukraine and the EU: Prospects and Challenges on the Road to Integration. *Acta de Historia & Política: Saeculum XXI*, 09, 58–68. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2025.09.058>
10. Logvinov, P., Buriachenko, A., Gaponiuk, M., Petrukha, S., & Siusko, M. (2025). EU cohesion policy and cross-border cooperation: Strategies for sustainable development of the Carpathian Region. *International Journal of Organizational Leadership*, 14 (First Special Issue), 170-189. <https://doi.org/10.33844/ijol.2025.60471>

11. Герасимчук Т. Ф. (2023) Солідарність Європейського Союзу з Україною у протидії російській збройній агресії: безпековий чинник. *Регіональні студії*, 32, 91–102. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.15>
12. Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни : монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2024. 400 с. DOI: 10.53317/978-617-14-0361-1
13. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022.
14. Мрак Моймір, Жубер Пьотр. Політика згуртування ЄС як основа регіонального розвитку держав-членів. Вокс Україна. 24 липня 2023. <https://voxukraine.org/polityka-zgurtuvannya-yes-yak-osnova-regionalnogo-rozvytku-derzhav-chleniv>
15. The world's economic order is breaking down. The Economist, May 9th 2024. URL: <https://www.economist.com/briefing/2024/05/09/the-worlds-economic-order-is-breaking-down>
16. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Нова регіональна політика ЄС: особливості реалізації в контексті сучасних викликів та ризиків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2023. Вип. 1 (159). С. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-1-1>
17. Про систему планування і фінансування в рамках Політики згуртованості ЄС на програмний період 2021-2027 рр. USAID. Інститут Громадянського Суспільства. Проект «Говерла». <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf>
18. Lexicon of Terms and Concepts in Public Administration, Public Policy and Political Science / Ed.by S. Badger. Kyiv: Osnovy Publishers, 1994.
19. Buchanan J. M., Musgrave R. A. Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State. Cambridge: MIT Press, 2000. P. 169-171. <https://doi.org/10.7551/mitpress/5688.001.0001>

20. Karlin M., Prots N., Prots V. Fiscal decentralization in Ukraine and the experience of UE countries. *Przebiegi i innowacje w edukacji, biznesie i samorządzie*; red. nauk S. Szrypek-Ahmed, O. Ivashko. Lublin: WSEil, 2022. S. 257–266.
21. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 № 1508-VII, ред. від 28.08.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
22. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 рр. «Стийкість, відновлення та відбудова». Документ підготовлено Директоратом з координації програм, затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022. (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4) <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>
23. Centre of Expertise for Good Governance. Strategic Plan 2022-2025. <https://rm.coe.int/centre-of-expertise-strategic-plan-2017-2022/1680766281>
24. Головачанська В. І. Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2025. №1(115). С. 59-69. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-1-5>
25. Kistersky, L., Zadoia, A. (Eds.) (2024). Transformation and Post-War Economic Recovery of Ukraine. UK, Cambridge Scholars Publishing. 451 p. URL: <https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-0364-1285-2/>
26. Інтеграція у європейську електромережу ENTSO-E. <https://www.mev.gov.ua/reforma/intehratsiya-u-yevropeysku-elektromerezh-u-entso-e>
27. Дейнеко О. Соціальна згуртованість та соціальна солідарність: у пошуках змістовного розмежування. *Науково-теоретичний альманах Грани*, 2021. 24(6). С. 81-89. <https://doi.org/10.15421/172162>
28. Interreg Europe. URL: <https://interreg.eu/>
<https://www.interregeurope.eu/>
29. Корнівська В. О. Інституційна ефективність у контексті євроінтеграційних перспектив України. Стаття перша. Інституційна ефективність у країнах Європейського Союзу. *Економічна теорія*. 2024. № 1. С. 28–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2024.01.028>

30. Ukraine Facility (2024-2027). Програма підтримки економіки. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
31. Гуменюк Олена. (20.06.2024) Політика згуртованості ЄС: можливості залучення фінансових ресурсів для України. Реанімаційний Пакет Реформ. <https://rpr.org.ua/news/polityka-zghurtovanosti-yes-mozhlyvosti-zaluchennia-finansovykh-resursiv-dlia-ukrainy/>
32. Chatagnier, J. T. (2012). The effect of trust in government on rallies 'round the flag. *Journal of Peace Research*, 49(5), 631-645. <https://doi.org/10.1177/0022343312440808>
33. Перегудова, Т. (2022). Соціально-трудова інклюзія: теоретичні основи визначення. *Економіка та суспільство*, (37). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-50>

References

1. Kaeding, M., Pollak, J., Schmidt, P. (2022). European Solidarity in Action and the Future of Europe. 201p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-86537-5>
2. Filippetti, A., & Spallone, R. (2025). The evolution of Cohesion Policy in 40 years of economic policy agenda. *European Planning Studies*, 33(9), 1423–1442. <https://doi.org/10.1080/09654313.2025.2520891>
3. Kriesi, H., Moise, A. D., & Oana, I. E. (2024). The determinants of transnational solidarity in the EU. *West European Politics*, 48(6), 1243–1269. <https://doi.org/10.1080/01402382.2024.2340336>
4. Steffek, J., Gaižauskaitė, I., Egner, B., & Heinelt, H. (2025). Solidarity in the European Union and the resilience of the state as a communicative frame. *Journal of European Public Policy*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/13501763.2025.2517290>
5. Bartenstein, A. (2024). Variations of European climate solidarity: From intergovernmental to social solidarity relations. *Global Social Policy*, 25(1), 131-150. <https://doi.org/10.1177/14680181241246759>
6. Rodríguez-Pose, A. (2025). Forging a sustainable future together: Cohesion Policy at its defining moment. *Regional Studies*, 59(1). <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2552869>
7. Toptsidou, M., & Böhme, K. (2025). Futures of Cohesion Policy: With or without you? *disP - The Planning Review*, 61(1), 71–80. <https://doi.org/10.1080/02513625.2025.2518862>

8. Peyrony, J. (2025). Toward Spatial visions contributing to Cross border and European cohesion. *disP - The Planning Review*, 61(1), 53–62. <https://doi.org/10.1080/02513625.2025.2518859>
9. Soloviova, A., & Fomin, A. (2025). Ukraine and the EU: Prospects and Challenges on the Road to Integration. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 09, 58–68. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2025.09.058>
10. Logvinov, P., Buriachenko, A., Gaponiuk, M., Petrukha, S., & Siusko, M. (2025). EU cohesion policy and cross-border cooperation: Strategies for sustainable development of the Carpathian Region. *International Journal of Organizational Leadership*, 14 (First Special Issue), 170–189. <https://doi.org/10.33844/ijol.2025.60471>
11. Gerasimchuk, T. F. (2023) Solidarity of the European Union with Ukraine in countering russian armed aggression: security factor. *Regional Studies*, 32, 91–102. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.15> [in Ukrainian].
12. Rafalsky, O. O. & Maiboroda, O. M. (Eds.). (2024). Socio - political solidarity in Ukraine in times of war (2024). Kyiv: KIP&EtS of the NAS of Ukraine. <https://doi.org/10.53317/978-617-14-0361-1> [in Ukrainian].
13. Golovakha, Ye., Makeiev, S. (Eds.). (2022). Ukrainian society in wartime. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
14. Mrak, Mojmir & Zuber, Piotr. (24 July 2023). The EU Cohesion Policy as a Backbone of Member States' Regional Development. *Vox Ukraine*. <https://voxukraine.org/polityka-zgurtuvannya-yes-yak-osnova-regionalnogo-rozvytku-derzhav-chleniv> [in Ukrainian].
15. The world's economic order is breaking down. *The Economist*,: <https://www.economist.com/briefing/2024/05/09/the-worlds-economic-order-is-breaking-down>
16. Storonyanska, I. Z., & Benovska, L. Ya. (2023). The new EU regional policy: implementation features in the context of modern challenges and risks. *Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, 159 (1), 3–11. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-1-1> [in Ukrainian].

17. On the planning and financing system within the framework of the EU Cohesion Policy for the programming period 2021-2027. USAID. Civil Society Institute. Project "Hoverla". <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf> [in Ukrainian].
18. Badger, S. (Ed.). (1994). *Lexicon of Terms and Concepts in Public Administration, Public Policy and Political Science*. Kyiv: Osnovy Publishers.
19. Buchanan, J.M., Musgrave, R.A. (2000). *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*. Cambridge: MIT Press. P. 169-171. <https://doi.org/10.7551/mitpress/5688.001.0001>
20. Karlin, M., Prots, N., Prots, V. (2022). Fiscal decentralization in Ukraine and the experience of UE countries. In S. Szrypek-Ahmed, O. Ivashko (Red. nauk.), *Przesiębiorczość i innowacje w edukacji, biznesie i samorządzie*. Lublin: WSEiL, 257–266. [in Polish].
21. Law of Ukraine "On Cooperation of Territorial Communities" dated 17.06.2014. Document 1508-VII, valid, current version - Revision on August 28, 2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
22. Council of Europe Action Plan for Ukraine for 2023-2026 "Resilience, Recovery and Reconstruction". The document was prepared by the Directorate for Programme Coordination, approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 14 December 2022. (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4) <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>
23. Centre of Expertise for Good Governance. Strategic Plan 2022-2025. <https://rm.coe.int/centre-of-expertise-strategic-plan-2017-2022/1680766281>
24. Holovchanska, V. I. (2025). Napryamy pidvyshchennya efektyvnosti transkordonnoho spivrobitnytstva [Directions for improving the effectiveness of transborder cooperation]. *Regional Economy*, 115 (1), 59-69. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2025-1-5> [in Ukrainian].
25. Kistersky, L., Zadoia, A. (Eds.) (2024). *Transformation and Post-War Economic Recovery of Ukraine*. UK, Cambridge Scholars Publishing. <https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-0364-1285-2/>

26. Integration into the European electricity grid ENTSO-E.
<https://www.mev.gov.ua/reforma/intehratsiya-u-yevropeysku-elektromerezhu-entso-e>
27. Deineko, O. (2021). Social Cohesion and Social Solidarity: in the Search of Essential Distinction. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 24(6), 81-89. <https://doi.org/10.15421/172162> [in Ukrainian].
28. Interreg Europe. <https://interreg.eu/>
<https://www.interregeurope.eu/>
29. Kornivska, V. (2024). Institutional efficiency in the context of Ukraine's eurointegration prospects. Article 1. Institutional effectiveness in the EU countries. *Economic theory*, (2), 28–56. <https://doi.org/10.15407/et2024.01.028> [in Ukrainian].
30. Ukraine Facility (2024-2027). Economic Support Program. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> [in Ukrainian].
31. Humeniuk, Olena. (20.06.2024). EU Cohesion Policy: Opportunities to attract financial resources for Ukraine. Reanimation Package of Reforms. <https://rpr.org.ua/news/polityka-zghurtovanosti-yes-mozhlyvosti-zaluchennia-finansovykh-resursiv-dlia-ukrainy/> [in Ukrainian].
32. Chatagnier, J. T. (2012). The effect of trust in government on rallies 'round the flag. *Journal of Peace Research*, 49(5), 631-645. <https://doi.org/10.1177/0022343312440808>
33. Perehudova, T. (2022). Socio-labor inclusion: theoretical basis of definition. *Economy and Society*, (37). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-50> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 7 жовтня 2025 р.

Прорецензована 17 жовтня 2025 р.

Доопрацьована 27 жовтня 2025 р.

Схвалена до друку 30 жовтня 2025 р.